

Josip Nagy, Monumenta diplomatica I. Isprave iz doba hrvatske narodne dinastije. Chartes de l'époque de la dynastie nationale croate. Zagreb 1925. fol. 19 str. + 17 tabl.

Ova publikacija sastoji od 19 stranica uvodnoga teksta, 16 tablica sa 17 fototipskim putem izrađenih faksimila isprava od kraja 10. do kraja 11. stoljeća te njihovom transkripcijom i prevodom. Isprave su sve iz doba kad su vladali Hrvatima vladaoci narodne krvi i izdane su na uskom području sjeverne Dalmacije za onamošnje destinatare. Velika većina listina izdana je u korist samostana Sv. Krševana u Zadru. Isprave objavljene u ovom faksimilijariju, već je štampao Račkog u svojim „*Documenta*“ pod brojevima 20, 21, 29, 32, 34, 35, 38, 40, 45, 53, 54, 60, 85, 97, 124, 134, 135 (a prije Račkoga i Kukuljević).

U uvodu govori autor na deset stranica hrvatsko-francuskog teksta uopće o dalmatinskoj javnoj i privatnoj ispravi za vrijeme hrvatske narodne dinastije, a tako i o nekim ispravama napose. Kod općega razmatranja poslužio se u glavnom rezultatima F. Račkoga (o hrvatskoj dvorskoj kancelariji i dalmatinskim ispravama u „*Radu*“ knj. 26, 35, 36) i M. Šufflaya (o dalmatinskoj privatnoj listini u „*Sitzungsberichte*“ bečke akademije, phil.-hist. Klasse, 147), kod detaljnih pak pitanja, ponavlja kratkim riječima neke rezultate, do kojih je došao u prvom dijelu svojih *Diplomatičko-paleografskih studija* (*Vjesnik* kr. državnog arhiva u Zagrebu, 1925, 19—45); tako na pr. ponavlja svoja dobra opažanja o izradi od strane primaoca za isprave kneza Trpimira (852) i kneza Mutimira (892), izdanih u korist splitske crkve. Za neke druge tvrdnje i hipoteze, što ih je autor iznio u uvodu, očekujem tačnije obrazloženje u nastavku njegovih *diplomatičko-paleografskih studija*. Na svaki način trebalo bi zauzeti jasno stanovište prema onim ispravama, koje je Račkog u svom izdanju označio kao „*charta suspecta*“ (br. 21, 38, 54). Želio bih i kod svakoga pojedinog komada detaljnu paleografsku analizu. Komparacija sa drugim sačuvanim pisanim spomenicima, mogla bi, u koliko mogu s malobrojnim komparativnim materijalom u ruci prosuditi, promijeniti za neke isprave mišljenje o njihovoj savremenoj originalnosti. O ispravama kralja Zvonimira iz 1078. g. i kralja Stjepana II. iz 1089. g. (faksimila na tabl. 13 i 14) misli g. Nagy, da imamo u njima pred sobom samo prve elaborate, koji se imaju tek pretvoriti u definitivne isprave. O tim dokumentima imamo iz posljednjeg vremena već čitavu malu literaturu (prim. V. Novak, *Dva splitska falsifikata XII. stoljeća*, *Bulićev Zbornik*, 547—569; *Jugoslavenska Njiva* 1926, 173; *Analiza razvoda zemalja manastira Sv. Benedikta u Splitu*,

Split 1926; Šufflay u *Obzoru* 1924, br. 30—31; Nagy u *Zagreber Tagblatt*, 1924, br. 40; Šišić, *Povijest Hrvata za vrijeme narodnih vladara*, 574, 592). Novakovi novi paleografski i naročito topografski dokazi, potpuno su srušili autenticitet ovih obiju kraljevskih isprava. Nagyovo objašnjavanje sa prvim elaboratima suviše je iskonstruisano, jer baš u hrvatskoj kraljevskoj kancelariji, sa njenim bez sumnje primitivnim uređenjem, treba sebi zamišljati što jednostavniju i po mogućnosti što manje komplikovanu izradu isprava. Ali i još tako primitivna kancelarijska organizacija ne bi s druge strane dopuštala, kako to piše g. Nagy, da se Stjepanova potvrдна isprava iz 1089. g. izradi na bazi samo Zvonimirovoga „prvog elaborata“ iz 1078. g.

Uvodu je na kraju dodan opširan spisak literature, koji donosi i mnogo citata, koji ne spadaju k predmetu. Ali i kod tih trebalo bi na pr. navesti, da postoje od Kukuljevićeva Codexa dipl. dva toma ili da je Ernsta Mayera studija o municipalnom ustavu u Dalmaciji i Istri izašla najprije u *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, germanist. Abteilung*, sv. 24 (1903), a kao separatum samo u ograničenom broju primjeraka.

Faksimili izrađeni su dosta dobro. Još bolju reprodukcijску tehniku sigurno nisu dopuštala ograničena novčana sredstva izdavača (odbor za izdanje knjige „Znameniti i zaslužni Hrvati“). U dovoljno velikom razmjeru reproducirani faksimili pojedinih isprava mogu lako poslužiti kod seminarskih paleografsko-diplomatičkih vježbi. U tom nam je pogledu ovaj prvi naš faksimilirani diplomatarij dobro došao.

Ali naročito treba da upozorim na slabu stranu transkripcijā i prevodā. Ne znam da li je g. izdavač — i to napose kod nekih isprava — radio veoma površno ili nije znao čitati? Broj štamparskih grešaka nevjerojatno je velik. Navest ću samo nekoliko od pogrešno transkribiranih riječi zajedno sa mojom pravilnom transkripcijom — izrađenom po faksimilima — u zagradi.

Tabl. I: scindentes (sciendentes), martiris (martyris), octo patrum (octo sanctorum patrum), Lampridius (Lampredius); — tabl. II: DCCCLXVIII (DCCCLXVIII). — tabl. V: sancte (sanctae), qua inspirante (quia inspirante), suma (summa), famulatum (famulam), quies (m[en]s?, na tom mjestu nalazi se na pergamentu madež), quoque protospatarius (recte: Gregorius protospatarius), hortus (hortum, korig. iz hortus), positus inchoatus et habens (positum inchoatum habens); — tabl. VI: medietate (medietatem); — tabl. VII: indiccione (indictione), maledictione (malecdiccione), ac consulibus (a consulibus); — tabl. X: destrum oppidum (desertum oppidum); — tabl. XI: Chrobacię Dalmatięque (Chrobatię Dalmatieque); — tabl. XII: Chrisogoni (Grisogoni), pro remedio (pro remedium, korig. iz pro remedio), esset (est), uineas (uineam); — tabl. XVI: ascensa (assensa), collaudatione (conlaudacione), immurata (inmutata), summitate montium (summitate montium), Pechize (Pechiće), presumpsisset (presumsisset), Vitaza (Vitaça), Slora (Slota, u prevodu pogrešno Zloba), monachus (monachus).

Na nekim je mjestima izdavač čitao pogrešno, gdje je pravilno već Rački čitao. Često griješi kod transkripcije asibilirane i neasibilirane ligature *ti* u beneventanskom pismu, o kojoj je pisao Loew, a s osobitim

obzirom na dalmatinsku beneventanu V. Novak (*Scriptura Beneventana*, 32). I u čitanju beneventanskoga vertikalnog *m* nad crtom pogriješio je nekoliko puta. Ispravljanje grešaka u paleografskim prepisima, koji treba da su izrađeni s najvećom akribijom, nije nikakvo cjepidlačarenje.

I prevodi srednjevjekovnih latinskih tekstova, iako znam da je to prilično težak i neblagodar posao, nisu uvijek tačni. Evo nekoliko primjera: tabl. I: „*nostrę hemptę piscationis munus*“ nije „kao dar naš ribolov za spas“; tabl. II: „*prije smrti da podijeli*“ (recte „*prije da podijeli*“), „*za grijanje soba*“ (recte „*za grijanje*“); tabl. VI: „*Dalmacije*“ (recte „*Dal-matinaca*“); tabl. VIII: „*Georgius*“ nije Grgur nego Juraj; tabl. X: „*pruža sve do jarka prema*“ (recte „*pruža prema*“), „*desno preko grada*“ (recte „*preko porušenog grada*“, pogrešno čitana i prevedena riječ „*destrum*“ mjesto pravilnoga „*desertum*“); tabl. XI: „*indikcije 8*“ (recte „*indikcije 9*“); tabl. XII: „*pismom stanje stvari o nekim*“ (recte „*pismom o nekim*“); tabl. XIII: „*biogradskim biskupom*“ (recte „*biogradskim opatom*“).

Za pojedine isprave trebalo bi podati tačne paleografske opise: visinu i širinu komada u mm, kakav pergament, arhivske i druge bilješke na posljednjoj strani pojedinih komada, eventualne ostatke pečata, kratku karakteristiku pisma, razura i korektura u tekstu, onda i svu ostalu glavnu literaturu i poslije Račkoga o pojedinim komadima pa eventualno i detaljnu literaturu o njima. Način edicije paleografske transkripcije i prevodi toga našeg prvog faksimiliranog diplomatarija, nikako me dakle ne zadovoljavaju. Dobri i upotrebljivi su samo faksimili, i zato ih pozdravljam kao prvu ediciju ove vrste kod nas, a želim, da bi sve ono, što je od naučnoga aparata, osim golih faksimila, bilo u idućim sveskama mnogo bolje, onako kako to rade kod sličnih zbirka drugi narodi.